

Zeitschrift: Igl Ischi : organ della Romania (Societat de Students Romontschs)
Herausgeber: Romania (Societat de Students Romontschs)
Band: 17 (1921)

Artikel: Co il transport dil fein ord ils quolms selvadis a Vrin vegneva practicaus
avon onns
Autor: Solèr, Rest
DOI: <https://doi.org/10.5169/seals-881971>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. [Siehe Rechtliche Hinweise.](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. [Voir Informations légales.](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. [See Legal notice.](#)

Download PDF: 06.05.2025

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

Co il transport dil fein ord ils quolms selvadis a Vrin vegneva practicaus avon onns.

Da Rest Solèr.

Oz ei l'emprema domengia dapi la scargada dellas alps. Sin Cadruvi regia suenter messa in viv moviment e cunfar, schege che la supra-stonza communal ha neginas tractandas. Ei se-tractescha als purs d'empustar fenadurs*) per rabbitschar durond l'jamna proxima il fein ord ils quolms selvadis: Puozas, Naun, Gonda e Stavel-lung. Leu stattan varga sissonta meidas. Igl ei stau ina stad empau scarsa de fein en la bassa e per tont pli stedi ein uonn las pradas de fein meida vengnidas segadas, encunter igl usit ordinari, de schar la mesadat de quellas vadruscal e segar mo minga auter onn.

Ins calculescha sin quatter pons portai en meida in fasch. Gerau Rest cun sia massera e sias duas feglias, Mengia e Regla, han mess a Puozas 50 pons en meida e ston pia oz dudisch fenadurs neunavon. Il plan d'engaschament ei quasi stabil-lus la sonda sera en familia e las feglias cun la mumma han giu il plaid grond — il bab mo d'ap-

*) fenadurs ein quels umens, che van pil fein de quolm.

probar e d'empustar tenor ordras de sia regenza en casa. Quatter fenadurs vegnan pri ord parentella, quatter giuvens ein stai ad alp e quatter a casa. Aschia dat ei ina certa concorrenza enten metter en ils faschs d'empau quantum e peisa de vaglia. Tuts otg mats ein naturalmein beinvesi da Mengia e Regla e da lur amitgas, che vegnan tschernidas ora per ir encunter cun las menadiras tochen Zamischlinas ed empalar quellas a casa. Secapescha, ch'ei fuva dau d'entellir als fenadurs gia ordavon l'invitaziun, de maniera che gerau Rest ha sin Cadruvi mo de far il compliment formal e domandar per il survetsch.

Durond gentar vegn secussegliau sur la moda e maniera co arranschar las caussas sin damaun — sin il glendisdis. La mumma e Mengia fan suenter miezdi las necessarias preparaziuns per il solver e gentar. La Regla cun las empaladuras prepareschan per ils giuvens ils matgs ord bialas neglas cun denteren verdins dil neglèr e borlas glin suleradas e surgentadas. Il matg il pli pompus ei destinaus per il mat, che vegn cun il pli grond fasch — pil pugnier. Il bab ha quitaun per terscham muncont, per boss e per carpients. La sera vegn a bun'ura realisau il contract de pasch e ruaus cun la bisacca per esser la damaun tont pli mervegls e viscals vid la lavur.

Da mesa notg ein mumma e feglias gia en pei. En cuschina regia activitat. Sur il fiug vegn tschentau il parlet e fiers en quel treis tschaduns aua.

En in curtè osum la platta de fiug paradescha in stèr, fatgs il Matg en il primavaun cun la pischada dell'emprema jarva en flur. La mumma fa cun il cunti grond de canar la crusch sur il stèr ora, taglia quel en quarts ed aulza in suenter l'auter en il parlet. Ei vegn preparau la capotratga d'ensolver: *il culin*. Ei la pischada luentada, vegn ei mess lien ils nugels fatgs cun frina dumiec e frina S. Gagli miez e miez. Sco ulteriurs tschetschagrass vegn aunc fiers en in andant diember talgias paun-casa. Aschia vegn il culin preparaus cun tut adatg e precauziun.

En stiva penda Regla la cazzola gronda de seiv cun plumagl de crenas vid il lenn de plantschiu, e treis lamegls produceschan glisch sufficiente. Ei vegn rasau la tuaglia biala de zueila sdremada cun mangola cotschna e blaua. Sin dus cups de lenn cun pei stattan paun ner e caschiel veder. Tschaduns rodunds e cuntials cun il moni de martell formeschan il servis.

Ei dat las duas. Jls fenadurs comparan punctualmein in suenter l'auter ed ei serepeta mintgamai: «Ludaus seigi Jesus Christus, semper seigi ludaus. Beinvegni bials, graziont loschs — prende plaz, daventa cun plischer!» Seplazzada la mesada e recitau il paternies entreschan la mumma e Mengia cun ina gronda scadiala de tiaracotga perina, ed igl aroma dil culin leventa tier mintgin il regl d'attacca. Denton vegn aunc priu in pèr buccadinas paun e caschiel ordavon per fundamentar il magun

bein ed endretg. «Cumperfatscha» agureschan ils de casa e cun in rient «engraziont» dils fenadurs dattan ils tschaduns sur las scadialas en. Nugels e talgias paun ein zuppentai en la melna sosa dil culin, mo vegnan alzai siedora sco tier il pescar ils pèschs ord l' aua. All' entschatta vegn ei luvrau fortissimo, allura lentamento ed alla finala molto pianissimo. Ussa vegn aunc portau sin meisa ina grassa panada per impedir la seit sil viadi a quolm. Sils uenter vegn recitau l' oraziun de meisa cun in Deprofundis per tuts fenadurs defuncts de questa casa. En peis! Scadin fiera siu terscham e carpialas sur schui giu suenter haver retschiert da mumma e feglias l' aua benedida.

Il viadi a Puzozas quozza duas uras. Ei vegn discuriu pauc, schege ch' ils organs de fladar ein unschi en abundantamein — il culin ha cargantau ualti ferm ils stumis. Cun l' alva dil di arrivian ils fenadurs tier la meida. Quella ei intacta — fatga alla rodonda, grada sco in coniv e bein gezzada cun il batlini sissum. Tut contemplescha il stupent bi toc fein. Tscheu e leu vegn tratg ordenter ina pugnada ed il fein ei cotgs bials meltis sco il pli bi tubac e derasa in' odor aromatica, ch' ins vegn buc unfis de ferdar. Il laud a meida e fein sveglia a genau Rest in aschi losch quet, ch' el simagine-scha ded esser en quei moment quasi pir, ch' il mistral de cumin. El sfa ora sia valischa, rasa il contegn giun plaun: petta, carn piertg e caschiel, ed ei vegn magliau ina buccada da schetg, che

selomia giu funs il magun cun il culin. — Uss entschiva la principala e la pli heiclia lavur — igl enfaschar ora il fein.

Da mintga vart della meida e davos quella vegn rasau il terscham ed aschia enfaschau ora treis faschs alla gada. Il terschiel vegn stendius suten ad en liung e sur quella vi en fuorma de ziczac la tretscha de 12—14 tschuncheismas. Suten vegn il fein tschentaus en fuorma de far tetg, sinaquei che el vegni meins spalaus ora runond ils faschs dals fistatgs giu. Silsunter vegn cavegliau mintgamai entirs tagls a pèr ed aschia in sur l' auter, tochen ch' il fasch obtegn biala fuorma e sufficiente peisa. Aschiditg sco dus fenadurs — in davon e l' auter davos — aulzan cun il terschiel il fein ord tiara vegn ei mess en. Silsunter vegn la tretscha tratega atras ils sporets e serau ensemen il fasch, tochen ch' ins rabetscha buca denteren la detta pli. Il davos vegn ei dau la tschenta cun il terschiel e stat il cantun davontier giu bass. Quel sur schui giu survescha per runar il fasch. Aschia vegn ei continuau cun enfaschar ora, tochen che tut ei finiu. Ussa vegn ei pesentau danovamein ils faschs e mess quels en retscha in davos l' auter presapauc suenter peisa. Allora vegn ei ranschau ils fenadurs — tont sco selai enconuscher, suenter forza — ordavon ils pugniers. Igl emprem fasch vegn confidau a Martin, staus signun en l' alp de Rueun; il secund a Luregn, staus zezen a Blengias.

Ei vegn taccau sut las carpialas — recitau in

Deprofundis — in griu per in e la retscha semetta en moviment dal fistatg giu atras la teissa plaunca encunter il plaun Stavellung. Il fistatg ei aunc grobs e scarpa ora bein enqual' pugnada fein, che sefuorma enten runar surora ils faschs en liungas zuolas, las qualas vegnan sparunadas dretg e seniest. Quellas han de restar leu, pertgei ellas crodan en bonis als possessurs dil fistatg ed engraschan cun lur smarschir pli u meins las pradas. — Ei va vess ed il runar en uniu cun il culin della damaun cuschuneschan als fenadurs continuonts suadetschs — denton ceda buc in. A Zamischlinas ein las empaladuras uss' arrivadas cun las menadiras. Ils boss ein liberai dals giuvs e pasculeschan en il proxim contuorn cun plischer sin ils verds praus de terziel. Las mattauns sesan en rudials entuorn las schliuas — han sfatg ora lur pupials e contempleschan cun ardiment ils matgs de neglas, arranschond bufatg quels aunc ina gada pli u meins tenor basegns. Lur cors ein en viv pulsament, patertgond scadina traso: Qual fenadur survegnel jeu — severifichescha bein era oz il proverb: «Da Buania a mintgin la sia!»

Heila! In griu rebatta giu da Salas! Tuttas seglian en pei e drezzan lur égls sbrinzlonts encunter Salas exclamond: Els vegnan — els vegnan!

Leusi fan ils fenadurs il davos paus. Scadin sepusa encunter siu fasch — schigenta il suadetsch e stenda las combas per dar a quellas nova forza

tier il davos stilatsch. Ussa prend scadin il terschiel sur il schui giu aschi quort sco pusseivel e startuglia il cantun duas gadas entuorn maun per sminuir la fadigia, pertgei ussa astga buc in semussar ne staunchels ne lucs. Tuts in griu per in e l'entira retscha semetta en rapid moviment. Gerau Rest po cun sia schenuglia tremblonta buca tener petg pli culs auters e sto star in tochet anavos, mo fa de quei negin stem.

A Zamischnas han las empaladuras mess tuttas dudisch schliusas a pèr e mintgina stat sidavon la sia per orientar ils fenadurs sur schliusa ed empaladura e per buca metter els imperfetgs. Martin tila siu fasch davos la schliusa de Mengia — Luregn de Regla — Balzer de Martina, Giusep de Stina ed aschia vinavon. Per gerau Rest vonza ei Tschutscha cantadura, la quala ei cuntenza della honor d'empalar la menadira dil gerau. Tut ei curdau ora conform giavisch — scadin e scadina de vera cuntentientscha ed en bein enqual intern se regheglia viva speranza de futura ventira.

Ils faschs vegnan cargai e silsunter ferma scadina empaladura il matg sin la capiala de siu fenadur — era gerau Rest survegn quel della cantadura. Tgei egliadas carinas — tgei letezas e cuntentientschas!

Ussa vegn giuviau ils boss e silsunter semetta la liunga caravana en moviment dalla maluliva via e gassa giu. In spass tila l'auter — ad in griu suond' in secund. A Cons laghegian las

femnas veglias cun lur fatschas rubigliadas denter ils barcuns ora — las mattauns cun grondas meraviglias atras las preits clavau, per vegnir sissu co fenadurs ed empaladuras ein en paregl e per trer eventualas conclusiuns e criticas ordlunder. Aschia va ei era tier arrivond en il vitg. Gerau Rest ha part de treis clavaus — avon mintgin vegn menau quatter faschs. Jls boss vegnan schai ord sut e mess en nuegl e gerau Rest lai silsueuter dar a mintga pèr in bien bratsch de Puozas. Cun bravuras de fermezia vegnan ils faschs alzai en clavau, sfatgs ora e rasai sin ils zugls sur il risdiv vi cun premura en biala fuorma. Silsueuter envida gerau Rest scadin fenadur en casa tier il gentar e l'invitaziun vegn suondada senza ulteriurs compliments, pertgei tratgas ed empaladuras dattan attracziun.

Las measas ein rasadas, ed agl inventari della damaun de solver vegn ei aunc aggiuntau las savetschas cun ils monis rodunds. Sentelli ein ils servs carschentai conform al diember de fenadurs ed empaladuras. Jls fenadurs sesan a meisa da vart dretga; Martin sissum e gerau Rest giudem. Las empaladuras seplazzeschan vid la meisa da vart seniastra. Las feglias Mengia e Regla surveschan a meisa e Tschutscha cantadura gida la mumma en cuschina.

Ei vegn recitau il paternies e lu entreschan Mengia e Regla cun las scadialas grondas de tiarcotga e tschentan ina per meisa. Tgei aroma dera la suppa cotga ord carn d'armal, ord il ma-

guol dell' ossa, ord spinals ed andutgels! Suravi ina cozza melna de grass sco ina gromma. Cun patriarcala dignitat agurescha gerau Rest la «cumperfatscha» e di de sesurvire dil pauc, che vegni offeriu en pasch, senza far envidar — il gentar seigi fadiaus suren e surora. Cun in general «engraziont» vegn ei dau l' entschatta. Jls fenadurs plaidan sur lavurs e bravuras de stad; las mattauns meinan auters disquors — ellas han endament co las femnas miravan atras barcuns e preits clavau e fan lur vers leutier. Ussa compara la cantadura cun il ruog de crapp emplenius cun tgietschen vin de Valtellina ed emplenescha ils glas cun bucca rienta. Ella fa viva cun gerau Rest e silsuentar rebattan ils vivats vi e neu ed era mumma e feglias entre-schan e prendan part tier ils vivas. L' emprema tratga suenter la suppa consista ord talgias carnpiertg, schambun ed andutgel cun truffels bein barsai de terlischonta colur. Silsuentar vegn portau sin scadina meisa ina gronda scadiala platta cun bialas talgias de carn puolpa, che vegnan mischedadas denter il schambun ed andutgel en. — Ei fuss bastanza. Denton suondan aunc amplius cun zuescas tier — fava de prers en mèl d' aviuls ed il davos gromma explosiva d' atun, ferm zucurada e bials distgets tier. Las tratgas ein ussa alla fin, mo era tut che ha pli ch' avunda e pudess cun la megliera voluntat buca pli.

Suenter l' oraziun engrazia gerau Rest dacormein a tuts ensemen e recammonda de vuler ve-

gnir 'gl auter onn puspei. Sentelli, che tuts ein cun-
tents. Era la mumma e feglias entreschan ed en-
grazian medemamein. Las empaladuras reguleschan
aunc ina gada ils matgs sin las capialas — recam-
mondan de tschentar quels sur jamna en in stèr
piaun e portar quels domengia proxima ded ir a
a messa, il qual daventa cun grond plischer. Avon
che ir in ord l'auter manegia Martin de restren-
scher in tec las measas e scadin fenadur ledi duessi
aunc saltar in pèr cun sia empaladura. Tut va
d'accord, e Gieri ha de sunar. Bab, mumma e can-
tadura sesan sur la pegna freida en e formeschan
aschia ils aspectaturs. Igl emprem saulta Martin cun
Mengia e Luregn cun Regla — silsunter ils auters
mintgin siu tur. Jl plantschiu sut ei alla finala em-
pau maltractaus, pertgei ils fenadurs lain sut las
carpialas de saltar tenor vegl usus.

Aschia ei la fenadira ussa alla fin. Ed ella ei
buca stada senza consequenza. Jl scheiver lain Mar-
tin e Mengia clamar ora e han da gevia-grassa las
nozzas. Sentelli che fenadurs ed empaladuras ve-
gnan era envidai tier las nozzas, e che la fiasta
survarga en tuts graus quella digl atun. Va ei tut
endretg, sche passan 'gl auter onn Luregn e Regla
tier igl altar. —

